

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Фонд Східна Європа

Досвід перекладу кіно-, телепродукції та книг у країнах Європейського Союзу

Інформаційна довідка, підготовлена
Європейським інформаційно-
дослідницьким центром на запит
народного депутата України

1. Способи перекладу кіно- і телепродукції в країнах Європейського Союзу:

➤ **Дублювання, дубльований переклад, дубляж (dubbing)** — вид перекладу фільмів, мультфільмів та серіалів, за якого відбувається повна заміна оригінального мовлення на іншу мову з метою транслювання фільму в країнах, у котрих не користуються мовою, якою говорять персонажі аудіовізуального твору.

➤ **Голос за кадром, закадровий голос (voice-over)** — це закадрове озвучення одним або кількома акторами, оригінальний звук відтворюється на низькому рівні гучності.

➤ **Субтитри (subtitling)** — текстова версія перекладу, що супроводжує аудіовізуальну продукцію і переважно має вигляд написів у нижній частині теле- чи кіноекрану.

2. Особливості перекладу кіно- і телепродукції в країнах ЄС

Країни, де використовують **дублювання** всієї відеопродукції, це: *Австрія, Італійська Республіка, Королівство Іспанія, Республіка Словенія, Чеська Республіка, Угорщина, Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка, Швейцарська Конфедерація*. Багато країн ЄС використовують як переклад **закадровий голос** (*Республіка Польща, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Естонська Республіка, Болгарія*).

З огляду на, що витрати на дубляж значно більші, ніж витрати на **субтитрування**, країни з невеликим населенням найчастіше використовують субтитри. Країни, які традиційно використовують субтитри: *Королівство Бельгія, Грецька Республіка, Королівство Нідерландів, Королівство Норвегія, Республіка Ірландія, Королівство Швеція*. Королівство *Бельгія* є однією з країн, що використовує субтитри на декількох мовах (французькій і фламандській). Це робиться для того, аби уникнути необхідності перекладати фільм або програму два рази, тому є два рядки субтитрів: для фламандської і французької мови.¹

У законах розглянутих країн відсутні детальні норми, які регулюють діяльність сфери перекладу кіно- і телепродукції. Функцію регулювання цієї сфери часто перебирають на себе **асоціації**: (1) дублерів; (2) виробників кіно. У двох країнах (*Фінляндії та Королівстві Норвегія*) діють національні аудіовізуальні інститути.

У законодавстві деяких країн передбачено **субсидювання** компаній, які займаються перекладом кіно- і телепродукції для дітей (*Королівство Норвегія*); для людей-інвалідів (*Королівство Іспанія*). Також варто відзначити, що у країнах Північної Європи немає вимоги до обов'язкового перекладу державною мовою, багато фільмів транслюються англійською мовою.

3. Огляд досвіду країн Європейського Союзу

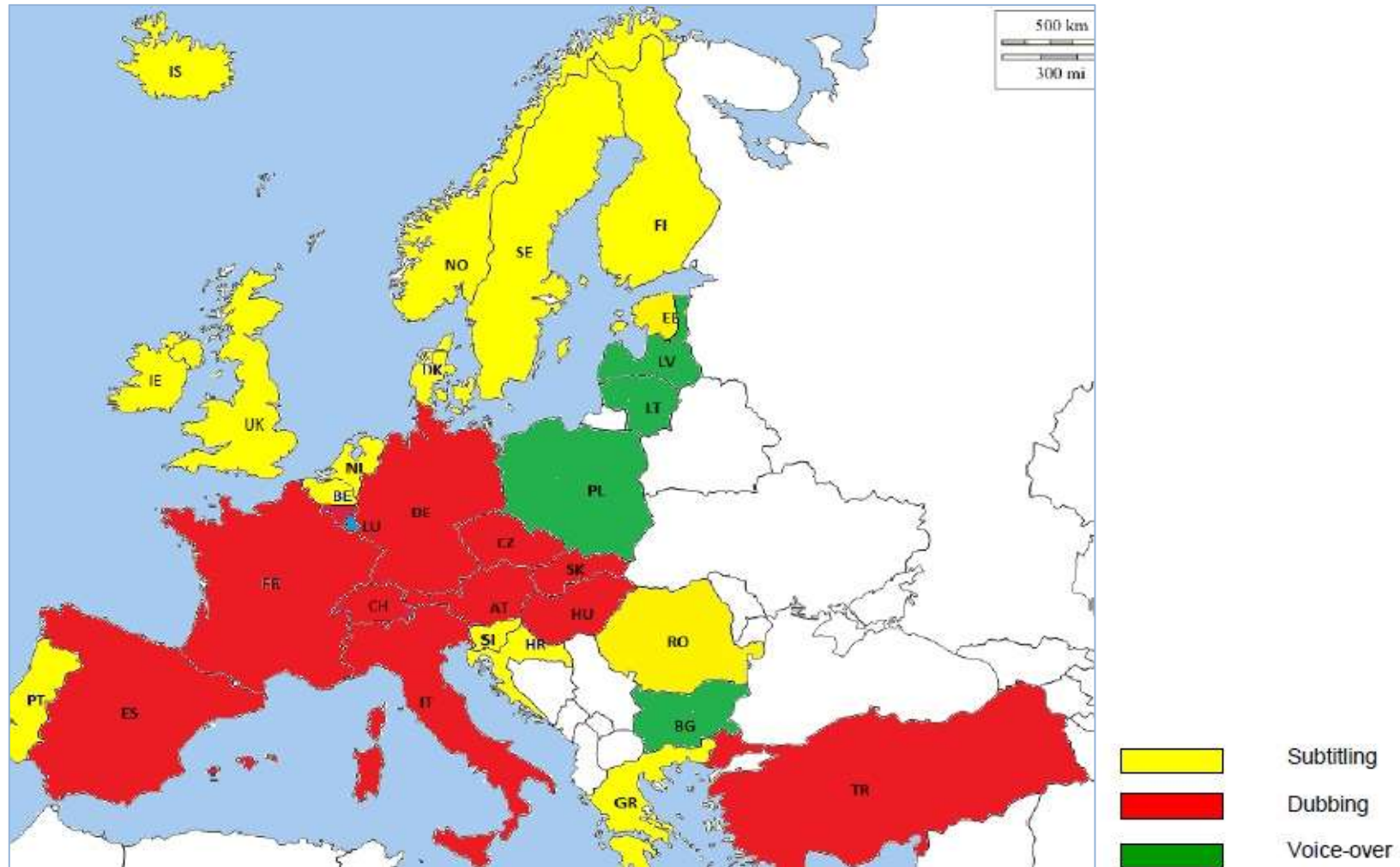
Країна	Особливості перекладу в країні	Законодавче регулювання	Асоціації, інститути тощо
<p>Латвійська Республіка</p>	<p>Дублювання використовується переважно для дитячої продукції. В інших випадках – закадрова озвучка (voice-over).</p>	<p>Телевізійні та радіопередачі, прямі трансляції повинні супроводжуватися перекладом на національну мову. Винятком є програми вивчення мови та музичні твори. Якщо телевізійна передача націлена на підготовку матеріалів іноземною мовою, паралельно повинні бути забезпечені субтитри державною мовою. Художні фільми можуть дублюватися, озвучуватися закадрово, перекладатися за допомогою субтитрів таким чином. Це потрібно робити таким чином, щоб «було чітко розуміння тексту» (ст. 28 Закон «Про електронні засоби», Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums).</p>	<p>Діє Латвійська асоціація виробників кіно (Latvijas kinoproducentu asociācija), яка лише частково може регулювати діяльність компаній, що займаються озвучкою фільмів.</p>
<p>Королівство Іспанія</p>	<p>Дублювання є домінуючою практикою. Проте деякі з громад мають специфічні практики передачі мови (Каталонія).</p>	<p>Іноземні фільми повинні дублюватися державною мовою. Можлива державна підтримка щодо перекладу продукції для людей-інвалідів. Такі субсидії можуть покривати 50 % витрат на дубляж (ст. 39 Ley 55/2007 del Cine).</p> <p>З 1995 діє Національна концепція озвучування фільмів. Концепція регулює відносини компаній, що займаються перекладом кіно- і телепродукції. Положення є досить загальними і регулюють більше трудові відносини у самих компаніях: робочий день, відпустка працівників тощо (Doblaje y Sonorización de Películas).</p> <p>У Каталонії діє Закон «Про кіно», який встановлює, що 50 % іноземних фільмів,</p>	<p>З 1994 діє Колективний договір працівників сфери дубляжу з метою сприяння саморегулювання в галузі. Договір підписали: <i>Асоціація дубляжу та озвучки</i> (Asociación Madrileña de Empresas de Doblaje y Sonorización); <i>Асоціація з перезапису відеоігор</i> (Asociación de Estudios de Doblaje de Videojuegos de Madrid) та ін.</p>

		випущених в касах, повинні також бути дубльовані каталонською мовою. До цього каталонською дублювалися лише 3 % фільмів (ст. 10 Ley del Ciné Catalàn).	
Французька Республіка	Дублювання є домінуючою практикою. Закадрова озвучка (voice-over) найчастіше застосовується при перекладі документальних фільмів.	<p>Діє Закон «Про кіно» (Loi sur le cinéma), проте у ньому лише зазначено, що фільми повинні дублюватися державною мовою.</p> <p>Сферу також регулює державний орган Національний центр кіно (National Centre for Cinema and the Moving Image), який знаходиться в межах Міністерства культури Франції. Цей державний орган несе відповідальність за впровадження єдиної концепції розвитку кіно та інших сфер, пов'язаних із ним.</p> <p>Національний центр кіно не лише регулює озвучки іноземних фільмів, а й сприяє перекладу французьких фільмів у співпраці з некомерційною організацією Асоціація експортерів фільмів (Exportateurs Français de Films).</p>	<p>З 2006 року діє Асоціація перекладачів аудіовізуальної продукції (Association des traducteurs/adaptateurs de l'audiovisuel), яка об'єднує працівників сфери перекладу кіно- і телепродукції. Асоціація діє, щоб захищати авторські права перекладачів. Крім цього, члени Асоціації активно працюють над забезпеченням людей-інвалідів необхідним для них перекладом.</p> <p>Асоціація співпрацює з Асоціацією літературних перекладачів Франції (l'Association des traducteurs littéraires de France) та Асоціацією випускників школи перекладачів (Association des anciens élèves de l'École supérieure d'interprètes et de traducteurs).</p>
Федеративна Республіка Німеччина	Дублювання є домінуючою практикою. Ця країна має найбільшу кількість студій дубляжу в Європі. Субтитри найчастіше використовуються для арт-хауса.	<p>У законах порядок перекладу фільмів не регулюється. Лише один пункт прописано у Законі «Про заходи щодо розвитку німецьких фільмів» (Gesetz über Maßnahmen zur Förderung des deutschen Films) щодо необхідності якісної озвучки.</p> <p>Таку ситуацію можна пояснити тим, що</p>	<p>З 1997 року діє Асоціація німецьких мовців (Verband Deutscher Sprecher), яка також регулює діяльність працівників сфери кіно- і телепродукції.</p> <p>Асоціація розробляє поради для діяльності, вирішує</p>

		сфера перекладу кіно- і телепродукції переважно регулюється асоціаціями та об'єднаннями дублерів. Отримання доступу до замовлень у компаній немає.	конфлікти між компаніями, надає консультації щодо податків. Також діє громадська організація Проти дубляжу , яка активно виступає за субтитри як «основний метод перекладу».
Італійська Республіка	Дублювання є домінуючою практикою. Закадрова озвучка (voice-over) застосовується при перекладі документальних фільмів.	Сфера перекладу кіно- і телепродукції регулюється лише <i>Національним договором у сфері дубляжу</i> (Collettivo Nazionale di Lavoro del settore Doppiaggio), що діє з 2008 року. Договір містить положення щодо трудових відносин у цій сфері.	В Італії діє кілька асоціацій, серед яких: <i>Національна асоціація акторів та дублерів</i> (Associazione Nazionale Attori Doppiatori), <i>Італійська асоціація цифрових адаптерів</i> (Associazione Italiana Dialoghisti Adattatori Cinetelevisivi) та <i>Асоціація рекламних дублерів</i> (Associazione Doppiatori Attori Pubblicitari).
Словацька Республіка	Дублювання є обов'язковим для кіно- і телепродукції для дітей до 12 років. Інша продукція супроводжується субтитрами чи застосовується дублювання. На сьогодні в країні діє близько 30 приватних студій перекладу.	Сфера перекладу кіно- і телепродукції регулюється <i>Законом «Про державну мову»</i> (Zákon o štátnom jazyku) та <i>Законом «Про мовлення і ретрансляцію»</i> (Zákon o vysielaní a retransmisii). Відповідно до вказаних законів, вся кіно- і телепродукція, що призначена для дітей віком до 12 років, повинна транслюватися на словацькому телебаченні словацькою мовою (за винятком продукції, призначеної для національних меншин). Законом передбачено, що інша кіно- і телепродукція повинна супроводжуватися або субтитрами, або бути перекладеною за допомогою дублювання. Більш чіткий порядок у законах не визначено.	Асоціації, яка б регулювала лише сферу дублерів та перекладачів, немає. Частково регулює <i>Асоціація фільмів Словацької Республіки</i> (Asociácia slovenských filmových klubov).

<p>Королівство Норвегія</p>	<p>Дублюється переважно дитяче кіно- і телевиробництво. Решта продукції – використовуються субтитри.</p>	<p>У законодавстві регулювання сфери перекладу кіно- і телепродукції не закріплено. Згадка про цей вид діяльності є в <i>Правилах щодо поширення аудіовізуальної продукції за кордоном</i> (Forskrift om krav til materiale for profilering av audiovisuelle produksjoner i utlandet) та <i>Положення про відео та кіно</i> (Forskrift om film og videogram).</p>	<p><i>Норвезький інститут кіно</i> (Norsk filminstitutt) підтримує використання субтитрів, оскільки (1) дубляж може затримати прем'єру фільму; (2) через дубляж можуть бути «втрачені особливості фільму».</p> <p><i>Норвезький інститут кіно</i> також надає щороку гранти для перекладу (дубляж) фільмів для дітей; такий конкурс проводиться 4 рази на рік.</p> <p>Також кілька разів на рік інститут надає гранти на підвищення рівня кваліфікації для працівників сфери дубляжу.</p>
<p>Фінляндія</p>	<p>Дублюється переважно дитяче кіно- і телевиробництво. Решта продукції – використовуються субтитри.</p>	<p>У законодавстві регулювання сфери перекладу кіно- і телепродукції не закріплено. Згадка про цей вид діяльності є в <i>Законі про Національний аудіовізуальний інститут</i> (Laki Kansallisesta audiovisuaalisesta instituutista) та в <i>Законі про матеріальне збереження культурного внеску</i> (Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä).</p>	<p>У країні діють <i>Асоціація аудіовізуальних перекладачів Фінляндії</i> (Suomen av-kääntäjät: Dubbauskääntäminen), <i>Асоціація перекладачів Фінляндії</i> (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto)</p> <p>Також діє <i>Національний аудіовізуальний інститут</i> (Kansallisesta audiovisuaalisesta instituutista)</p>
<p>Республіка Польща</p>	<p>Рідко виконується дублювання. Поширена закадрова озвучка (voice-over) одним або кількома акторами.</p>	<p>У ході проведеного аналізу було встановлено, що діяльність у сфері перекладу кіно- і телепродукції не закріплено в законодавстві країни.</p>	<p>Діє Польська асоціація кіно (Polskie Stowarzyszenie Filmu).</p>

4. Переклад кіно- і телепродукції в країнах ЄС (дублювання, закадровий голос, субтитри)

5. Переклад книжкової продукції у країнах ЄС

У вище розглянутих країнах також проаналізовано законодавство у сфері перекладу книжкової продукції. Детальних норм щодо діяльності перекладачів та вимог щодо здійснення перекладу **у законах не вказано**. Закони, де є згадка про переклади книг, — це закон про видавничу справу та авторські права (наприклад, у *Федеративній Республіці Німеччина* діє Закон «Про видавничу справу», *Gesetz über das Verlagsrecht*). Як і у випадку перекладу кіно- і телепродукції, цю сферу часто регулюють асоціації перекладачів, які діють, наприклад, у *Французькій Республіці та Федеративній Республіці Німеччина*.

Для України може бути цікавим досвід популяризації державної мови у деяких європейських країнах. Наприклад, в *Естонській Республіці* приватні видання можуть отримати додаткове фінансування на переклад книг естонською мовою за допомогою спеціальної програми Європейського Союзу. Проте сам переклад державною мовою помітних результатів не дає. Для більшої ефективності впроваджених механізмів використовується системний підхід. Наприклад, в *Естонській Республіці* для того, щоб стимулювати купівлю книги, зменшено податок на книжкову продукцію та паралельно запускаються в продаж електронні книги, що є значно дешевшими за друковані.

Приклади законодавчого регулювання:

Країна	Законодавче регулювання у сфері перекладу книжкової продукції
Естонська Республіка	Ст. 13 Закону «Про авторські права» (Autoriõiguse seadus) — автор має право на переклад.
Федеративна Республіка Німеччина	Ст. 2 Закону «Про видавничу справу» (Gesetz über das Verlagsrecht) — автор має право сам, або доручати переклад книги на іншу мову, інший діалект.
Французька Республіка	Закон «Про ціну книг» (Loi relative au prix du livre)
Словацька Республіка	Закон «Про авторські права» (Zákon Autorský zákon)
Королівство Норвегія	Закон «Про авторські права» (Lov om opphavsrett til åndsverk)
Фінляндія	Ст. 2 Закону «Про авторські права» (Tekijänoikeuslaki) про відповідність оригіналу книги її перекладу.

Список використаних джерел

1. MIREILLE, Pelletier. 2012. Subtitling and Dubbing. An Overview of a few EU Countries.
2. Латвійська Республіка. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likum — <http://likumi.lv/ta/id/214039-elektronisko-plassazinas-lidzeklu-likums>
3. Латвійська Республіка. Latvijas kinoproducentu asociācija — <http://www.latfilma.lv/producer/indexLAT.html>
4. Королівство Іспанія. Doblaje y Sonorización de Películas — https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1995-20006
5. Королівство Іспанія. Колективний договір працівників сфери дубляжу — <http://adoma.es/wp-content/uploads/2014/11/I-CONVENIO-COLECTIVO-DE-PROFESIONALES-DE-DOBLAJE-Y-SONORIZACION-DE-LA-COMUNIDAD-DE-MADRID1.pdf>
6. Французька Республіка. Loi sur le cinéma — http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/C_18_1/C18_1.HTM
7. Французька Республіка. National Centre for Cinema and the Moving Image — <http://www.cnc.fr/web/fr;jsessionid=6EB1C7C3F905BB29A5DE121446CB37CA.liferay>
8. Федеративна Республіка Німеччина. Gesetz über Maßnahmen zur Förderung des deutschen Films — https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/ffg_1979/gesamt.pdf
9. Федеративна Республіка Німеччина. Gesetz über das Verlagsrecht — <https://www.gesetze-im-internet.de/verlg/BJNR002170901.html>
10. Collettivo Nazionale di Lavoro del settore Doppiaggio — <http://www.saislc.cgil.it/images/pdf/ccnl%20doppiaggio%20%2030-01-2008.pdf>
11. Словацька Республіка. Zákon o štátnom jazyku — <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1995-270>
12. Словацька Республіка. Zákon o vysielaní a retransmisii — <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2000-308>
13. Forskrift om krav til materiale for profilering av audiovisuelle produksjoner i utlandet — <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2009-12-17-1758?q=Dubbing>
14. Фінляндія Laki Kansallisesta audiovisuaalisesta instituutista — <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071434?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=elokuva>
15. Республіка Польща. Polskie Stowarzyszenie Filmu — <http://www.sfp.org.pl/>

*Інформацію підготувала Анастасія Паршикова,
інтернка Програми стажування у Верховній Раді України 2015-2016 рр.*